

Tema 1: Slægt, hævn og ære

I vikingetiden og tidligere var der ikke en statsmagt, der bestemte lovene, afsagde domme og eksekverede straffene. Der var kun civilsamfundet til at tage sig af mennesker, der ikke kunne klare sig og beskytte folk. Det betød, at slægten og det nære fællesskab (fx landsbyen) var af helt afgørende betydning. Det var slægten – og ikke den enkeltes indsats – der afgjorde ens samfundsmæssige status, rettigheder og pligter. En høvding havde en anden status end en bonde, og en træl havde kun ”rettigheder” som en andens ejendom.

Slægten var den centrale sociale institution og det vigtigste fællesskab. Den enkelte måtte indordne sig efter slægtens normer og regler. Næstekærlighed er et kernebegreb i kristendommen (selvom der i praksis er uenighed om, hvem der er omfattet af den), men den var fraværende i vikingetidens moralkodeks. Her var den herskende orden, at den enkelte kun havde moralske forpligtelser inden for og over for slægten – og dem der var i et forpligtende loyalitets- og afhængighedsforhold til, fx mellem en konge og hans hirdmænd. En afgørende forpligtelse var at beskytte egen og dermed ens slægts ære.

Traditionen med blodhævn var et resultat af denne opfattelse. Hvordan hævn kunne løbe over årtier, rummer de nordiske sagaer en række eksempler på. At blive udsat for et stort eller lille overgreb, var æreskrænkende. Ved at hævne sig genskabte man ikke kun slægtens ære. Også andre aspekter indgik udførelsen af hævnen, fx mod og udholdenhed, loyalitet – og at man ikke svigtede. Disse dyder havde sin modsætning i begrebet træskhed, som dækkede over falskhed og ondskabsfuld list. Undlod man at hævne et overgreb.

I vikingetiden og tidligere var der også love og regler, som regulerede adfærden i fællesskabet. Love og regler opstod og blev skabt i fællesskaberne. Forandringer i samfundet gik langsomt, derfor levede love og regler – og straffe for at overtræde dem, i mange år. Man taler derfor om sædvaneret. Det betyder, at man afgjorde sagerne på baggrund af, hvordan tilsvarende overtrædelser var blevet straffet tidligere. Love og regler var simple, og folk huskede dem. Fra det islandske ting, kender man begrebet lovsigemand, som var en mand med en særlig god hukommelse, og som kunne fortælle, hvordan tidligere sager var blevet afgjort.

Sædvanerettens bestemmelser byggede altså på en mundtlig tradition. De var enkle og rettet mod praktiske og konkrete udfordringer. Man kan forestille sig, at i oldtidens og vikingetidens bondesamfund var tyveri af husdyr og afgrøder en alvorlig forbrydelse, og at man derfor på tinget dømte den skyldige til døden. Den bestjålne og hans slægt eller folk fra landsbyen var ansvarlige for, at dommen blev eksekveret. Forvisning fra fællesskabet for en periode eller for altid var en anden hård straf, der kendes fra begrebet fredløshed.

Trigger – i gang med temaet

Klassesamtale om statsmagten, der er ansvarlig for tredelingen af magten i den lovgivende (Folketinget), udøvende (regeringen) og dømmende (domstolene) magt, og hvordan de tre ”magter” relaterer sig til hinanden og samfundet.

I grupper kan eleverne drøfte, hvem og hvilke instanser, der ville erobre magten og lovene, retten til at få samfundet til at overholde lovene og dømme loveovertrædere, hvis statsmagten ikke var der. Man kan evt. perspektivere til samfund, hvor statsmagten er svag og/eller til fællesskaber (bander og rockermiljøer), der har deres egne love og sanktioner. Begrebet hævn kan indgå i drøftelsen.

Det kan være hensigtsmæssigt, at eleverne genkalder sig eller tilegner sig grundlæggende viden om vikingetidens samfund.

Spørgsmål til kilderne

1. Man skulle selv hævne forbrydelser

- Hvad er det for en "skam", der er overgået Ravnkel?
- Hvad er det, Ravnkel skal have "inddraget"?
- Hvorfor er det mon et problem for Sam at udføre "inddragelsesdommen"?

2. Ære, fejde og holmgang

- Hvordan er Ravns ære blevet krænket?
- Hvordan vil du forklare, at Gunløgs far kunne forhindre, at holmgangen fortsatte?
- Prøv at sætte dig i Gunløgs sted. Han har fået kvinden, som ellers var lovet til Ravn. Hvordan kan Gunløgs ære være krænket efter holmgangen?

3. Våben og selvforsvar

- Hvad fortæller kilderne om vikingernes udrustning og påklædning?
- Hvad fortæller kilderne ikke noget om vedrørende vikingernes udrustning og påklædning?
- Kilderne giver også oplysninger om vikingernes måder at straffe og beskytte sig på. Vurder troværdigheden af disse oplysninger.

4. Gav Gud tegn retssager?

- Poppos jernbyrd er en form for Gudsdom. Den viste sig ved, at der sket noget andet, end det man kunne forvente, fordi Gud greb ind. Hvordan ser man Guds "indgriben" her?
- Der findes flere beretninger om Poppos jernbyrd. De er alle skrevet af kirkens folk. Hvorfor mon?
- Hvis nu Poppos jernbyrd faktisk havde fundet sted. Hvordan vil du forklare, at han kunne bære glødende jern uden at brænde sig?

5. Selvtægt i dag

Kilde 1

- Hvorfor mon gruppen kalder sig Soldiers of Odin?
- Find oplysninger om guden Odin. Vurder om der er sammenhæng mellem fortællingerne om guden Odin og gruppens brug af ham.

Kilde 2

- Hvordan beskriver Soldiers of Odin selv deres opgave?

- Hvilket indtryk får du, ud fra klippet, af Soldiers of Odin? Hvilke samfundsgrupper er repræsenteret, og hvilke er ikke?
- Det er politiets opgave at beskytte borgerne og opklare forbrydelser, men mange mener, at politiet mangler ressourcer. Drøft fordele og udfordringer ved private grupper som Soldiers of Odin.

Kilde 3

- Talsmanden fra Soldiers of Odin hævder, at gruppen vil skabe tryghed. Drøft, hvordan kan det have negative/positive konsekvenser.
- Talsmanden benægter, at Soldiers of Odin er højreekstremistisk. Hvad underbygger/stiller spørgsmål ved hans udsagn?

Kilde 4

- Brotherhood of Asgaard er en anden organisation, der angiveligt vil sikre borgernes tryghed. Overvej om det, ud fra opslaget, er alle borgere i Danmark?
- Find oplysninger om Brotherhood of Asgaard. Kan organisationen karakteriseres som en højreekstrem bevægelse? Begrund.
- Hvordan kan man forklare, at både Soldiers of Odin og Brotherhood of Asgaard finder symboler i vikingetidens gudeverden?